

sche inlanders, die niet voor zichzelf kunnen zorgen, door zijn bestuur leven, veiligheid en vrede, door zijn medische en hygiënische zorg gezondheid verzekert. Het komt daarbij echter voor het dilemma te staan, dat door het wegval- len van oorlogen, epidemieën en kindersterfte de bevolking zich in snel tempo vermeerderd, zodat ondanks uitbreiding van irrigatie en ontginning een steeds dreigender tekort aan akkergrond ontstaat. Uitbreiding van industrie voor export, voor landen van grote vruchtbaarheid een onnatuurlijk redmiddel, kan slechts een tijdelijke uitweg bieden. In deze toestand moet iedere bevolking komen, die van boven af geregeerd aan haar eigen levensinstinkten wordt overgelaten. Elke produktiewijze ontwikkelt haar eigen methode van bevolkingsregeling; het kapitalisme, met zijn nieuwe mogelijkheden en zijn vernietiging van oude normen en gebondenheden, begint steeds met snelle uitbreiding. Wordt door een nog zo goed bedoelend oppergezag het eigen verantwoordelijkheidsgevoel buiten werking gesteld, dan wordt elke actieve kracht van zelfbeheersing der levensvoorwaarden gedoofd. Deze tegenstrijdigheid kan alleen zijn oplossing vinden in de sterke ontplooiing van eigen wilskracht, die uit zelfbeschikking en eigen aansprakelijkheid ontspringt, en in dit geval slechts door actieve strijd tegen de overheersing kan opgewekt worden.

Sinds het laatst van de 19de eeuw is het niet meer het handelskapitaal, dat de vorm van uitbuiting der koloniën bepaalt. Kapitalistische ondernemingen worden er steeds meer gevestigd. Enerzijds kultuur- en mijnondernemingen voor direkte exploitatie van de tropische rijkdommen: het kweken van rubber, van koffie, van thee, het winnen van petroleum, van tin; anderzijds fabrieken ter verwerking van de grondstoffen: suikerfabrieken, textiel- fabrieken. Het is grotendeels Europees kapitaal, dat daarin een bron van winst vindt. Maar in Voor-Indië, waar in de handels- steden reeds een klasse van rijke kooplieden woonde, zijn het deze die als ondernemers optreden en een begin van Indische bourgeoisie vormen. Het is nog wel niet veel, zo goed als uitsluitend textiel- fabriekatie, en van alle textiel- verbruik werd omstreeks 60 percent door invoer (uit Engeland en Japan), 20 percent door het dorpshandwerk en 20 percent door de Indische fabrieken geleverd. Maar toch voldoende om hier, door modernere aspecten van bedrijf en leven te tonen, een nationale beweging te laten ont- staan, die het juk van de Westerlingen wil afschudden. De dragers zijn de intellektuelen, vooral de jongere generatie, die met de Westerse wetenschap hebben kennis gemaakt, hun eigen nationale kultuur daartegenover met grote kracht naar voren brengen, en die zich diep gekwetst voe- len door de rashoogmoed der heersers, die hen alleen in ondergeschikte baantjes toelaat. Zij treden nu als leiders op van de zwaar gedrukte volksmassaas, en betrekken deze in de strijd voor onafhankelijkheid. Dit is niet moeilijk, daar

de onbeschaamde rijkdommen die de heersers wegslepen een zo duidelijke taal spreken naast het hongeren der massaas. Hoewel deze strijd nog niet meer kan zijn dan vreedzame propaganda, later passieve weerstand en non- koöperatie, weigering van samenwerking met het Engelse bestuur, verontrust zij toch de openbare mening in Enge- land en boezemt de regerende kringen al zoveel vrees in, dat enerzijds onbetrouwbare en vage beloften van ge- deeltelijk zelfbestuur, anderzijds scherpe vervolgingen het gevolg zijn. De beweging is natuurlijk nog veel te zwak om werkelijk de heerschappij van het Westerse kapita- lisme te kunnen afwerpen. De kapitalistische industrie bracht de loonarbeid; een klasse van in geld, maar onge- looflijk laag betaalde loonarbeiders begint zich te vormen, stakingen kwamen reeds voor; alles nog langzaam, en ver- geleken met de reusachtige bevolking een onbeduidend begin; maar het wijst op de toekomstige ontwikkeling.

Met deze wereldoorlog krijgt de koloniale exploitatie, zowel als het vraagstuk van de bevrijding een nieuw as- pekt. Tegenover de reusachtig gestegen macht van het ka- pitaal is er voor een bevrijdingsstrijd in de oude zin voor de Indische bevolking geen kans meer. Maar wel is er kans dat nu van het wereldkapitaal onder de hegemonie van Amerika een grotere actieve omvormende kracht uitgaat. Het kapitaal zal zijn winsten door een rationelere uitbui- ting van deze honderdmillioenen nog enorm kunnen ver- groten; maar dan moet het een andere weg inslaan dan die van de verarmende uitplundering. Dan zal het de arbeid in Indië tot hoger produktiviteit moeten brengen door er meer kapitaal in te steken, door beter techniek en beter verkeersmiddelen in te voeren, door verbeterde arbeids- methoden, sociale regelingen en geestelijke ontwikkeling. Dit alles is niet mogelijk zonder aan de koloniën een grote mate van zelfbestuur te verlenen.

Er is reeds officieel aangekondigd dat deze koloniën zelfbestuur zullen krijgen. Dus dat niet meer parlementen en ministers in Londen of Den Haag, of vandaar uit gezon- den goeverneurs despotisch over hen als willoze onder- worpenen beschikken. Het betekent natuurlijk niet, dat de werkende massaas van deze volken vrije beschikking over hun arbeidsmiddelen krijgen of zelfs maar politiek eigen meesters worden. Zelfbestuur slaat alleen op de heersen- de klassen in deze landen; het betekent, dat deze niet en- kel als tot nog toe ingeschakeld worden in de lagere posten van het bestuursapparaat, maar dat zij de leidende plaat- sen gaan innemen. Natuurlijk zover nodig met blanke „adviseurs” en deskundigen naast zich, voor controle dat de kapitaalsbelangen in de goede richting en met technische doelmatigheid behartigd worden. Uit de inlandse heer- sende klassen is reeds een vrij talrijke groep van Wes- ters geschoolde intellektuelen voortgekomen, die in staat zullen blijken als leidende ambtenaren het politieke en maatschappelijke leven te moderniseren.

Er is hier in het Westen dikwijls gezegd, dat de vrije arbeider geen koelie is. Daarmee wordt tot uitdrukking gebracht, dat voor ontwikkelde kapitalistische produktie de arbeiders zich met eigen wilskracht aan hun werk moeten geven en zichzelf aandrijven, omdat zij zichzelf verantwoordelijk voelen. Thans gaat het er om, de koelie in het Oosten tot een vrije arbeider te maken. In China is dit proces al aan de gang; daar zit vanoudsher een persoonlijk zelfstandigheidsgevoel in de werkers. Maar of het in de tropische landen lukken zal? De omvorming van de primitieve exploitatie van passieve onder uiterlijke dwang onwetend gehouden massa's, tot de effectieve vormen van exploitatie van aktieve door eigen kracht voortgedreven werkers zal moeilijk zijn, en plaatst het kapitaal voor tal van problemen. Niet slechts een vernieuwing van het politieke bestuursapparaat in de richting van zelfbestuur zal daartoe nodig zijn, maar ook de gelegenheid tot organisatie op maatschappelijk en geestelijk terrein, gebaseerd op politieke en sociale rechten en vrijheden, en op behoorlijk onderwijs. Men kan nu nog niet vooruit zien, in welke mate het wereldkapitaal willens en in staat zal zijn deze weg te volgen. Naarmate het geschiedt, in zulk een mate zullen de werkende klassen van die landen in staat zijn, om tot zelfstandige aktie voor hun klassebelangen te komen, en daardoor mettertijd met de arbeiders van de kapitalistische kernlanden op gelijke voet aan de strijd voor zelfbevrijding deel te nemen.

Het spreekt vanzelf dat voor alle volken en stammen, die in Afrika, in Azië, in Australië in primitieve vormen van produktie leven, de wereld geheel anders wordt, wanneer de arbeidersklasse het kapitalisme zal hebben vernietigd. In plaats van als harde uitbuitende heersers en wrede onderdrukkers zal het dan vrij en groot geworden blanke ras hun als vrienden en helpers tegemoet treden, die hen zullen leren deel te nemen in de voortgaande ontwikkeling van de mensheid.

4. RUSLAND EN EUROPA.

Met deze oorlog heeft Rusland, de Bond van Socialistische Sovjetrepublieken zoals het zichzelf noemt, zijn intrede in de rij van de erkende kapitalistische mogendheden gedaan. In de Westelijke landen is een algehele verandering in de beoordeling van, en de houding tegenover Rusland en het bolsjewisme gekomen. Wel was bij de bourgeoisie hier de eerste schrik van een dreigende kommunistische revolutie met de daarbij behorende lasterpraat gaandeweg afgezakt. Maar omdat men omtrent de eigen arbeiders niet geheel gerust was, bood de nog altijd doorgaande propa-

ganda van de Kommunistische Partij over het vaderland der arbeiders en de wereldrevolutie een aangrijpingspunt om door verhalen van verdichte gruwelen en niet-verdichte wreedheden Rusland buiten de gemeenschap der beschaafde volken te sluiten. Nu men Rusland nodig had als bondgenoot tegen de Duitse macht, sloeg de stemming om, zij het ook eerst nog maar in de norske wens, dat de beide diktaturen elkaar zouden vernietigen. Men ontdekte daar regerende staatslieden, generaals, ambtenaren, officieren, fabrieksdirekteuren, intellektuelen, een gehele beschaafde en welgestelde klasse die heerste over de volksmassa's, evenals bij ons zelf. Slechts de christelijke kerken en hun aanhang bleven terughoudend tegenover de bolsjewistische godsdienstbestrijding.

De overeenkomst van Duitsland en Rusland in politieke vormen en regeringsmethoden springt onmiddellijk in het oog. In beide dezelfde diktatuur van een kleine groep leiders, gedragen door een machtige, goed georganiseerde en gedisciplineerde partij, dezelfde almacht der regerende burokratie, dezelfde rechteloosheid van de personen, dezelfde onderdrukking, of liever totale afwezigheid van het vrije woord, dezelfde gelijkschakeling van het geestesleven onder tyrannie en terrorisme, dezelfde wreedheid tegenover tegenstanders of zelfs maar kritiek. Wel is er verschil in de economische grondslag. In Rusland heerst het staatskapitalisme, in Duitsland een door de staat geregeld en beheerst nog grotendeels partikulier kapitalisme. In Duitsland leeft een talrijke bourgeoisie, bezitters der produktiemiddelen, die wegens de zwaarte van de strijd om wereldmacht zich die vrijheid-benemende diktatuur heeft laten opleggen; een opgroeiende staatsburokratie voegt zich aan haar toe. In Rusland is de staatsburokratie meester en bezitter van de produktiemiddelen. De overeenkomst in de noodzakelijke vormen van praktisch beheer, organisatie van boven af, maakte dat dezelfde politieke vorm van diktatuur optrad.

En tevens een gelijksoortig karakter van de propaganda. Als georganiseerde tegenover de oude ongeorganiseerde produktie hebben beide de ideologie van de gemeenschap nodig. Zoals in Rusland van meet af aan in de leuze van het kommunisme de tegenstelling tot het oude kapitalisme werd uitgedrukt, zo in Duitsland door de leuze van socialisme. Onder deze naam werd de strijd voor eigen kapitaalmacht tegen de oude wereldmachten aan de massa's in brede propaganda opgedrongen als een strijd tegen het kapitalisme. Daardoor was de inkleding niet meer enkel nationaal in engere zin, maar wijd uitspreidend in wereldbeginselen. Zowel bolsjewisme als nationaal-socialisme proklameren zichzelf als dragers van nieuwe principes, verkondigers van een nieuwe tijd, voor de gehele wereld, die door een wereldrevolutie of wereldoorlog moest aanbreken, door vernietiging van het oude kapitalisme, dat door

Engeland en Amerika werd vertegenwoordigd. Zo vonden ze voor hun zaak, uitgedrukt in beginselen en in een partij als drager daarvan, aanhangers in andere landen, die daar konden helpen, om des vijands weerstandskracht te ondermijnen.

Als gelijksoortige, tegenoverelkaar staande vijandige mededingers vinden ze een basis voor hun tegenstelling in hun oorsprong en hun daaruit meegebrachte tradities. Het nationaal-socialisme kwam aan het roer als agent van het grootkapitaal, door vernietiging van de oude arbeidersbeweging en trad op in bewuste, scherpe tegenstelling tot de „marxistische” richtingen van sociaal-demokratie en kommunisme. Alleen in het eigen land kon het zich tot partij van de arbeid proklameren en werd dit, door zijn terreurpropaganda, door het opgroeiend geslacht gelovig aanvaard. De Russische ideologie is de regelrechte afstammeling van de revolutie, die door de arbeiders onder kommunistische leuzen tot stand werd gebracht, en beroept zich op de daartoe aangepaste leer van Marx; maar alleen in het buitenland kan haar pretentie van een arbeidersdiktatuur te zijn geloof vinden. Daar oefende zij sterke invloed uit op jonge arbeiders, die tegen kapitalisme en uitbuiting wilden strijden; terwijl het nationaal-socialisme daar als de vijand der arbeiders gold en vooral invloed bij de hoge bourgeoisie kreeg.

Uit de gedachtengangen van de Russische revolutie kwam in logische konsekwentie de buitenlandsche politiek van het bolsjewisme voort. Een socialistische gemeenschap, die geen ander doel kent, dan door overvloedige produktie de behoeften van het eigen volk te bevredigen, is zichzelf genoeg; zij heeft geen andere wens, dan met andere volken in vrede te leven, met enkel vreedzaam ruilverkeer. Oorlog is alleen wens van het over andere volken heersend kapitaal, dat steeds vermeerdering van winst zoekt. Daarom, en om het gevaarlijkste voorbeeld, dreigen de kapitalistische regeringen de socialistische staat aan te vallen. Deze moet zich derhalve bewapenen en voor de oorlog gereed zijn. Maar er is meer. De arbeidersklasse in die landen, uitgebuit en onderdrukt door de geweldmacht van de kapitalistische staat, ziet reikhalzend uit naar hulp van hun klassegenoten, waar deze de macht veroverd hebben. Socialisme is niet zaak van een enkel land, en de arbeidersklasse van de gehele wereld is één. Wereldrevolutie blijft dus het doel; vernietiging van het kapitalisme blijft de taak, want daarmee worden niet slechts de anderen geholpen in hun bevrijding, maar zo alleen kan ook de eigen vrijheid verzekerd worden.

Dus moet de socialistische staat zich bewapenen en bereidt zich voor op oorlog, niet enkel tot verdediging, maar ook tot aanval. En met verwondering bemerken naïve idealisten dat, wat een haven van vrede leek, een macht ten oorlog blijkt te zijn. En zij vragen zich af, of men inderdaad

met dwang van wapengeweld aan anderen vrijheid kan brengen.

De tegenstrijdigheid verklaart zich gemakkelijk. Wat staatsocialisme heette, heeft zich ontpopt als staatskapitalisme, de heerschappij van een nieuwe uitbuitende klasse, de burokratie, die meester is over de produktiemiddelen, zoals in andere landen de bourgeoisie. Evenals deze leeft zij van de winst, d.w.z. van de opbrengst der produktie na aftrek van het arbeidersloon. Hoe groter haar gebied, haar macht, des te groter haar aandeel, haar overvloed. Zo krijgt oorlog voor haar dezelfde betekenis als voor de bourgeoisie. Zij treedt mede op in de wereldstrijd der staten, de strijd om wereldmacht. Maar onder hoeveel schitterender leuze dan enige andere staat! Want haar strijd is de strijd voor het kommunisme, voor de bevrijding der arbeidersklasse! En al treedt dat doel in deze wereldoorlog, met het oog op de bondgenoten, niet al te uitdagend op, en worden die oude leuzen van wereldrevolutie stil gehouden, toch rekent zij er op, dat kommunisten in alle landen naar de Russische legers als de bringers van een nieuwe wereldorde uitzien.

Zo tekent de rol van Rusland in en na de oorlog zich reeds af. Achter de oude, bedriegelijk geworden doeleinden van uitbreiding van het kommunisme staat als werkelijkheid de uitbreiding van de eigen wereldmacht. Enerzijds zal het waarschijnlijk pogen zich via de Oostzee en de Middellandse Zee een direkte uitgang naar de Westelijke Oceaan te openen, anderzijds in Midden-Azië door contact met China zijn invloed te vergroten, in beide gevallen om tegenover Engeland-Amerika sterker te staan. Evenzo zal het in Midden-Europa als de macht die het nationaal-socialisme hielp neerslaan, de rol van bevrijder willen spelen. Waar het nationaal-socialisme altijd tegen het bolsjewisme als de ergste vijand van de mensheid te keer ging, lijkt het logisch, dat binnenlandse oppositie in Duitsland juist naar het bolsjewisme als leuze van verzet zal grijpen. Bij de grote gelijkheid in innerlijk wezen der beide diktaturen is daartoe nauwelijks een verandering in karakter nodig, enkel een verandering van namen en symbolen. Terwijl de bourgeoisie zich eer naar Engeland en Amerika zal trachten te oriënteren, zullen vermoedelijk uit de arbeiders in Midden-Europa — wie zo lang de mogelijkheid tot zelfstandige geestelijke oriëntering ontbrak — kommunistische partijen opkomen, die dan als agenten van een Russische hegemonie over deze landen optreden.

Deze ontwikkelingen vinden daarin hun grondslag, dat het bolsjewisme in Rusland zelf is veranderd. Het staatskapitalisme heeft zijn macht in en door de oorlog gekonsolideerd, als afsluiting van een ontwikkeling, die tevoren reeds begonnen was. In de kwart eeuw, sinds de revolutie, was er een voortdurende strijd van verschillende maatschappelijk belangrijke groepen. Eerst is de staatsburokra-

tie, met de K.P. als haar orgaan, tot meester over de produktie geworden, en heeft in een felle strijd voor de oprichting der kolchozen de boeren onderworpen. Naast haar stonden echter als belangrijke macht de officieren van het Rode Leger, en stonden de talrijke technische beambten in de fabrieken, kortweg de ingenieurs genoemd, grotendeels „partijloos”, die, doordat zij de technische leiding der produktie in de hand hadden, een belangrijke funktie uitoefenden en zich in hun eigen vakvereniging georganiseerd hadden. In de stille strijd om macht speelden de z.g. sabotageprocessen een rol. Ze waren door de regering op valse aanklachten tegen een aantal ingenieurs opgezet, die veroordeeld werden, niet omdat zij de beweerde misdaden begaan hadden, maar om schrik aan te jagen, en elke poging tot politieke aktie te verhinderen. Evenzo werden in de processen tegen Toegatschefski en andere officieren alle elementen, waarvan onafhankelijke aktie gevreesd werd, uitgeroeid en vervangen. Zo was de politieke partijburokratie meester gebleven; maar zij moest toch met de andere groepen rekening houden.

De oorlog maakte nu een konzentratie van alle krachten nodig; en ook mogelijk, op de basis van een sterk nationalisme met expansie-aspiraties. Er waren reeds enige z.g. democratische hervormingen ingevoerd, die natuurlijk bij ontbreken van het vrije woord en de vrije pers voor de werkende massaas niets betekenden, maar die nu konden dienen, om aan de andere leidende groepen een plaats in het regerende apparaat te geven. Mede ter bevrediging van de bondgenoten werd de Komintern voorloopig op stal gezet. Onder de aldu tot stevige eenheid gemaakte heersende klasse konden de massaas, evenals in elke kapitalistische staat, in goed gedisciplineerde reuzenlegers naar het front gevoerd worden.

Naast deze machttoename heeft de oorlog een sterke uitbreiding van de geestelijke invloed van het bolsjewisme over West-Europa gebracht. Niet zoo zeer bij de bourgeoisie, die wel Rusland gaarne als bondgenoot aanvaardt, maar van een staatskapitalisme niets hebben moet, nu haar eigen georganiseerd grootkapitaal meester over de wereld wordt. En ook maar weinig bij de arbeiders; de gedwongen erkenning van de K.P. door de regeeringen als een nette, ordentelijke partij mag haar aanzien onder de in nationalisme bevangen massaas vergroot hebben, maar door haar steun aan de regeeringspolitiek, al wordt die wellicht onder groot vertoon van oppositie gekamoufléerd, zal ze bij de strijdende arbeiders spoedig afgedaan hebben. Daarentegen vindt het Russisch bolsjewisme steeds meer aandacht bij de Westerse intellektuelen.

De klasse der intellektuelen heeft, onder de heerschappij van het grote kapitaal, de technische leiding van het produktieproces en de geestelijke leiding van de maatschappij in handen. Zij vraagt zich steeds weer af — voor

zo ver zij niet geheel in de praktijk van het eigen baantje op gaat — waarom aandeelhouders en beurspekulanten, d.w.z. een parasitische bourgeoisie, het oppergezag moeten uitoefenen. Zij begint zich geroepen te voelen, het produktieproces als een maatschappelijk georganiseerde eenheid te leiden, door dit gezag af te werpen en zelf het bestuur van de gehele maatschappij in handen te nemen. Een aantal onder hen, vooral in de lagere en slecht betaalde baantjes, zullen aansluiting bij de arbeiders zoeken en aan hun strijd deelnemen. De intellektuele beambten zijn geordend in een hiërarchie van gezag en van verschil in inkomen, gegrond op bruikbaarheid of anderszins; zij vormen een ladder van laag tot hoog, waarlangs men, in onderlinge wedijver, door ambitie, bekwaamheid, slimheid, intrige kan opklimmen. De hogere en leidende elementen staan natuurlijk vijandig tegenover elke gedachte van meesterschap van de arbeiders over de arbeid. Hun meest vooraanstaande denkers en geleerden, vaak de meest verfinde geesten, voelen hun eigen superioriteit boven hun medemensen bedreigd door het spooksel der „nivelleering”. De intellektuelen gevoelen zeer goed, dat de door hen gewenste maatschappelijke orde zonder een stevig machtsapparaat van boven niet te verwezenlijken is, eensdeels om het partikuliere kapitaal te bedwingen, maar vooral om de arbeidersmassaas er onder te houden. Wat hun voor ogen staat, is een gematigde diktatuur, sterk genoeg om revolutie-pogingen van onderen te weerstaan, beschaafd genoeg om de massaas geestelijk te beheersen en aan de ontwikkelde een redelijke vrijheid van het woord te verzekeren; in elk geval zonder de grove gewelddadigheid, die het nationaal-socialisme zoo gehaat maakte. Vrije baan voor de bekwaamheid; de leiding van de maatschappij in handen van de geestelijk vooraanstaanden; dat is wat als maatschappelijk ideaal in deze klasse opgroeit.

Dit zien ze voor een belangrijk deel, zij het ook vermengd met nog enige barbaarse overblijfselen, in het Russisch stelsel verwezenlijkt. En de Russen hebben zich ingespannen om deze gedachtengangen te bevorderen. Reeds kort na de revolutie werden daar wetenschappelijke kongressen bijeen geroepen, waar de uit alle landen gekomen geleerden rijkelijk onthaald werden, en ze bovenal een hoge dunk kregen van de jonge geestdrift, de frisse kracht en energie, waarmee daar de wetenschap beoefend en gesteund en de techniek omhoog gestuwd werd. Van de Solovki-kampen, van de dodelijke dwangarbeid van miljoenen slachtoffers in de ijzige Siberische woestenijen kregen ze natuurlijk niets te zien, niet eens het gewone fabrieksleven van de „zwarte arbeiders”. Dit is niet zonder invloed gebleven op de jongere Westerse intellektuelen; wat er over barbaarse onderdrukkingmethoden mocht doorsijpelen, wordt door een brede propaganda van de K.P. weggewerkt in de schittering van stijgende produktie-

cijfers. En de grote prestaties tegen de tot hoogste volkomenheid gebrachte Duitse oorlogsmachine heeft de indruk van Rusland als een innerlijk krachtige, moderne en ontwikkelde staat vastgelegd.

Uit dit alles zal de komende rol van Rusland en het bolsjewisme in Europa enigszins te vermoeden zijn. In zijn tegenstelling tot de Westelijke kapitalistische landen, Engeland en Amerika, zal zijn ideologie als belangrijk wapen moeten dienen om de nog ongeschokte macht van de bourgeoisie te ondermijnen. Daar zal dan de K.P. trachten als erkende partij in de politiek een rol te spelen en zich overal in plaatsen van invloed in te dringen. In concurrentie of ook in samenwerking met de socialisten zal zij trachten, door een felle woordenschijs van kritiek op regering en kapitalisme, de arbeiders als kudde bijeen te houden, opdat deze niet hun eigen weg van vrijheid zoeken; haar rol is dan die van herdershond voor het kapitaal. En zij zal, wat ze ook al reeds begon te doen, een krachtige propaganda van kwasi-wetenschappelijke aard onder de intellektuelen gaan maken, om deze te winnen voor een omvorming van de kapitalistisch-demokratische staat in een of ander soort van bolsjewistisch intellektuele diktatuur; wat zij dan allicht als wereldrevolutie zal betitelen..

Belangrijker en direkter zal waarschijnlijk de invloed van Rusland in Midden-Europa zijn. Na de militaire vernietiging komt hier de economische slavernij. In het pogen om aan Duitsland en zijn bondgenoten zoveel mogelijk van de oorlogslasten op te leggen, in de eis tot herstel en vergoeding van de eindeloze vernielingen en plunderingen door het nationaal-socialisme in andere landen gepleegd, zal niet slechts het bezit, zo ver er nog wat over is, gekonfisqueerd worden, maar zullen ook de mensen, zo ver ze over zijn, onder het juk van harde arbeid gespannen worden. De overwinnaars zullen wel niet weer, zoals na de eerste wereldoorlog, aan de Duitse bourgeoisie het bezit van de produktiemiddelen en het beheer van het land overlaten. Hoe de regelingen zullen zijn, hangt van de machtsverhouding der bondgenoten en de omstandigheden van de beëindiging van de oorlog af.

Er zal een diepe omkering in denken en willen moeten plaatsvinden vóór een vruchtdragende strijd der arbeiders in de Midden-Europese landen mogelijk zal zijn. Ze staan daar niet slechts tegenover de stoffelijke macht van de Russische diktatuur of een Westelijke bezetting, maar zij zullen ook grote moeite hebben, om tegenover de geestelijke krachten van eigen nationalisme enerzijds, en nieuw bolsjewisme anderzijds, hun ware klassetaak te vinden en duidelijk te erkennen. Zij zullen hun strijd tegen deze heerschappij niet kunnen voeren, zonder er tegelijk de arbeidersmassaas van Rusland zelf in te betrekken. Het Russische staatskapitalisme is evenzeer geteisterd en uitgeput door de oorlog als de rest van de wereld; ook daar

zal voor herstel zware druk op de arbeidersklasse gelegd moeten worden. Vóór haar ligt de zelfbevrijding uit hun diepe slavernij door middel van werkelijke sovjets nog als een zware en grootse taak. Waarschijnlijk zullen het dan wel de van de strijd in Midden-Europa uitgaande invloeden zijn, die de stoot voor de klassenstrijd in Rusland moeten geven.

5. IN DE AFGROND.

Deze tweede wereldoorlog heeft de kapitalistische maatschappij in een afgrond gestort, dieper dan enige vroegere katastrofe. In de vorige oorlog stonden de vijandige kapitalismen tegenover elkaar als staatsmachten in de oude vorm, die oorlog in de oude vorm voerden, alleen in groter omvang en met nieuwere techniek. Nu heeft de oorlog de innerlijke politieke structuur der staten omgewenteld, en zijn op de veranderde economische fundamenteen nieuwe politieke bouwsels opgericht. Nu is de worsteling een „totale oorlog” geworden, waarin alle krachten der maatschappij als onderdeel en middel ingeschakeld zijn.

In en door deze oorlog is de maatschappij teruggeworpen naar een lager peil van beschaving. Niet zozeer wegens de reusachtige offers van leven en bloed. Gedurende het gehele tijdperk der beschaving — het tijdperk der geschreven geschiedenis en der splitsing in heersende en uitgebuite klassen, dat tussen het oorspronkelijke stamleven en de komende tijd van menselijke wereldgemeenschap ligt — was oorlog de vorm van de strijd om het bestaan. Dus is het natuurlijk, dat de laatste wereldstrijd, die de gehele mensheid vóór haar eenheid meesleept, massaler en dus bloediger moet zijn, dan enige vorige.

Hier is echter tevens een terugval van de militaire en juridische normen, die in de 19e eeuw een zekere schijn van humaniteit in de oorlogvoering brachten. De politieke rechten van bezette of overwonnen staten werden tot op zekere hoogte erkend, de vijanden als gelijksoortige mensen en soldaten beschouwd, de nationale gevoelens geeerbiedigd; en de burgers stonden doorgaans buiten de strijd der legers. In internationale overeenkomsten van „oorlogsrecht” was dit vastgelegd, en hoe vaak ook in detail geschonden, het gold toch als erkend recht, dat tegen willekeur van de overwinnende partij kon ingeroepen worden. De totale oorlog heeft al deze papieren artikelen onder de voet gelopen. Niet enkel wordt alle voorraad weggeroofd en alle industrie in dienst van de veroveraars gesteld; niet enkel worden krijgsgevangenen tot werk verplicht, dat in strijd met hun nationaal gevoel de vijand ondersteunt. Maar

op steeds groter schaal worden alle arbeidskrachten van de bezette gebieden, door indirekte of direkte dwang, geprest tot oorlogsindustrie om wapens te maken tegen hun eigen land. En ten slotte worden, in regelrechte slavenjachten, de onwilligen en onderduikers opgepakt en in de Duitse fabrieken gesleept, om Duitse arbeiders vrij te maken voor het front. Nu de oorlogskracht een kwestie van industrie is geworden, wordt deze slavenarbeid een der grondslagen van de oorlogvoering.

Het is natuurlijk, dat in de bezette landen, half Europa, verzet grotendeels in de vorm van versterkte nationale gevoelens opkomt. En even natuurlijk, dat dit ook waar het nog niet veel meer dan voeling nemen is, met harde hand onderdrukt wordt. Maar niet natuurlijk is het, dat daarbij een peil van wreedheid bereikt wordt, dat eerst opgesteld in de ruwe mishandeling en de barbaarse uitroeijing van de joodse burgers, dan tot een gebruik wordt evenzeer tegen alle nationale verzet. De Duitse soldaat, zelf een willoze slaaf van het diktatuurapparaat, voelt zich in het bezette gebied meester en wordt een werktuig van onderdrukking en willekeur. De gewoonten van geweld en mishandeling leggen zich als een vuile besmetting over Europa; en overall overwoekert de haat tegen de Duitse bezetters alle andere gevoelens.

In vroegere oorlogen werd bezetting van vijandelijk land meestal als een tijdelijke oorlogstoestand beschouwd; en het oorlogsrecht drukte dit aldus uit, dat de bezettende macht niets aan de grondwet en andere wetten mocht wijzigen, doch alleen het bestuur in handen nam, zo ver dit militair nodig was. In deze oorlog grijpt de Duitse macht onbeperkt in de instellingen van het bezette land in; in overeenstemming met de ophemeling van het nationaal-socialisme als duizendjarige revolutie — dus enigszins analoog met de Franse revolutie honderd vijftig jaren geleden, die grotere maatschappelijke vrijheid aan West-Europa bracht — tracht zij overal de nationaal-socialistische beginselen te doen heersen, dus de bezetting als een blijvende verovering te behandelen. Handlangers vindt zij hierbij in het kleine aantal personen, die al aanhangers van de leer waren, of die er nu voordeel in zien; deze plaatst zij in de besturende functies en vult ze met haar geest van gewelddadigheid en machtswellust. Dezelfde geestelijke diktatuur als in Duitsland wordt over de bezette gebieden gelegd, wordt vooral in de Westelijke aanburgervrijheid gewende landen met toenemende verbittering gedragen en vindt zijn reactie in een toenemende stroom van ondergrondse literatuur. Te vergeefs tracht zij met ficties, als eenheid van het Germaanse ras, of van het kontinent Europa tegenover de overige wereld, aanhang te winnen.

De terugval in barbaarsheid ligt in de eerste plaats in de vernietigende kracht van de oorlogsmachines. Meer dan ooit te voren is alle industriële en produktieve kracht van

de maatschappij, alle vernuft en toewijding van mensen in dienst van de oorlog gesteld. Duitsland was daarin de anderen voor en gaf als aanvallende macht het voorbeeld; het bracht het eerst het luchtwapen tot perfectie, en daarmee het bombardement uit vliegtuigen, dat met de wapenfabrieken tevens de omliggende woonwijken en steden verwoestte. Het heeft er niet aan gedacht, dat de staalproductie van Amerika die van Duitsland vele malen overtrof, en dat dus al zijn vernielingswerk, als eenmaal Amerika zijn industriële kracht op de oorlog zou omschakelen en zijn militaire macht opbouwen, met verveelvoudigd geweld op Duitsland zelf zou terugvallen. Was er in de eerste wereldoorlog gejammerd over de verwoesting van Ieperen en de beschadiging van enige kathedralen aan de fronten, nu worden, eerst in Engeland en Frankrijk, en daarna in grote omvang in Duitsland steden en fabrieksdistrikten, grootse bouwwerken en oude kultuurmonumenten, vol van onvervangbare Middeleeuwse schoonheid, in puin geworpen. Met trots roepen de radiozenders uit, hoeveel duizenden tonnen ontploffingsmiddelen, steeds meer, week aan week op de Duitse steden werden geworpen. Als een terreur-middel, om de bevolking tot vredesaktie en tot verzet tegen hun regering te nopen, waren ze een mislukking; omgekeerd wekte het sterke verbittering over de roekeloze verwoesting en sterker aaneensluiting. Het maakt de indruk, alsof de geallieerden, zich zeker van hun industriële en militaire meerderheid voelende, wilden verhinderen, dat een revolutionaire volksopstand — die ongewenste inwerkingen op het eigen volk zou kunnen hebben — een einde aan het nationaal-socialistische bewind zou maken, waarbij dan een gematigder vrede onvermijdelijk zou zijn; om liever door een zuiver militaire overwinning alle Duitse macht voor goed te kunnen vernietigen.

Naast de stoffelijke verwoesting staat als niet minder grote terugval in barbaarsheid de geestelijke verwoesting, in de mensen aangericht. De gelijkschakeling van alle geestesuiting, de gewelddadige verhindering van elke afwijkende mening, is door deze oorlog tot een volledige organisatie van leugen en van wreedheid geworden.

Ook in vroegere oorlogen was censuur van de pers noodzakelijk gebleken. In de oude tijd van algehele vrijheid van bedrijf zou een krant als kapitalistische onderneming, waarvoor sensatie groter afzet en winst betekende, er geen been in zien, berichten te lanceren, die voor de eigen oorlogvoering schadelijk konden zijn — zoals nu nog in Amerika voorkomt. Daar tegen moest door de militaire censuur gewaakt worden. Wel betoonden later, toen de gehele bourgeoisie zich in krachtig nationalisme solidair voelde, de kranten vanzelf terughouding in de nieuwtjesjagerij, en werkten ze met het militaire gezag mee, om door optimistische voorstelling de goede geest er in te houden, de vijand te kritiseren en te belasteren en door perskampagnes de

neutrale landen te beïnvloeden. Maar tegelijk was de censuur meer dan ooit nodig om arbeidersverzet en klassenstrijd te onderdrukken, nu de oorlog een zware druk van industriële afjakking, lange arbeidstijden en een te kort aan levensmiddelen bracht. Waar geestdrift voor de oorlog kunstmatig, door propaganda, in het volk moest gebracht worden, kon een tegenpropaganda, die de kapitalistische ondergrond zou onthullen, niet geduld worden. Zo was reeds in de eerste wereldoorlog de pers tot een orgaan der legerleiding geworden, nodig om enerzijds de gewillige onderworpenheid, anderzijds de spankracht in de massaas te houden. De gekleurde berichten over de militaire operaties, waarin nederlagen in de vermomming van suksessen optraden, noodzaakte de neutrale pers speciale redakteuren te werk te stellen, om uit de oorlogstelegrammen de waarschijnlijke waarheid te distilleren.

Nu is dit alles ver overtroffen door een hogere organisatie van de propaganda. Terwijl in de geallieerde propaganda nog de vroegere methoden heersen, is aan de Duitse zijde de gelijkschakeling tot de grootste volmaaktheid gebracht. Reeds vóór de oorlog was er een speciaal ministerie van propaganda, dat over een leger van journalisten, intellectuelen, letterkundigen, kunstenaars beschikte, en volgens een zorgvuldig doordacht plan alle uitingen van geestelijk leven regelde. Nu in de oorlog openbaarde dit systeem, over geheel het bezette Europa uitgebreid, eerst ten volle zijn effectieve kracht. Door steeds de eigen zaak als hoogste recht, deugd en moraal, en elke daad van de vijand, zover meegedeeld, als uiting van zwakheid, laagheid of verlegenheid voor te stellen, werd een atmosfeer van vertrouwen en zegepraal geschapen. In een vroeger hoofdstuk is hier opgemerkt, dat een enkel op blind geloof berustende geestdrift in elkaar moet zakken, als het vertrouwen in de leiding een schok krijgt, als het sukses plaats maakt voor nederlaag. Maar daarbij is buiten de macht van de propaganda gerekend, die in staat bleek, om de duidelijkste nederlaag tot een overwinning, en de beginnende ineenstorting tot een voorbereiding voor toekomstige overwinning om te praten, en zo de definitieve ineenstorting te verhinderen of tenminste uit te stellen. Niet in de zin, dat alle volksgenoten gelovig alles aanvaardden; zij voelden dat het leugen is, ze twijfelen aan alles; maar ze kunnen er niets positiefs tegenover stellen, dat kracht van overtuiging zou kunnen geven, ze voelden de zelfbewuste wil om door te zetten in de leiding, en zichzelf daar tegenover machteloos. En waar verzet uitbreekt, ongeorganiseerd, wordt het door de geraffineerde zorgvuldigheid van de diktatuurorganen dadelijk verpletterd.

Naarmate de nederlaag onmiskenbaarder en de naderende ondergang zekerder wordt, wordt de gewelddadige onderdrukking scherper en de propaganda leugenachtiger. Zo wordt de Duitse volksmassa het slachtoffer. De heer-

sende diktatuurgroep geeft er natuurlijk de voorkeur aan, dat het gehele volk onder haar leiding te gronde gaat, in plaats van dat het, onder afwerping van de druk, haar ter verantwoording zou roepen. De vernietiging van de Duitse kapitaalmacht en van de Duitse diktatuur brengt nu tegelijk mee, dat, onder dik opgelegde Schminke van wat valse oude helden-ideologie, de arbeidende volksmassa van Duitsland zich doelloos laat vernietigen, in plaats van een nieuwe wereld van arbeid en vrijheid op te bouwen.

De heerschappij van het nationaal-socialisme heeft eerst op Duitsland, dan op alle omliggende landen als een vernielende katastrofe gewerkt. Een vloedgolf van georganiseerde wreedheid en van georganiseerde leugen is over Europa gegaan. Als een giftige pestwalm hebben ze geest, wil en karakter van de volkeren aangetast. Zij zijn de karakteristiek van het nieuwe, het diktatuurkapitalisme; en hun werking zal zich nog lang laten gevoelen. Zij zijn niet een toevallige ontaarding; zij hebben oorzaken. Zoekt men naar de oorzaken, en erkent men daarin als algemeenste grondslag de wil van het grootkapitaal om zijn uitbuitingsmacht over de mensheid te handhaven en uit te breiden, dan wordt het duidelijk, dat deze ontaarding niet met de oorlog verdwijnen zal. Waar echter niet naar begrip gezocht wordt, maar alleen hartstocht heerst, waar onkunde open staat voor het doorwerken van nationalistische vooroordelen — zoals het grootkapitaal dit wenst — daar wordt de schuld geworpen op het volkskarakter van de vijand, en wordt de nationale haat versterkt, grondslag voor nieuw geweld, materieel en geestelijk.

Terugval in barbaarsheid, maar niet zinloos en niet rede-loos. Had hij geen rede of zin, was hij enkel een biologisch atavisme, dan zou de mensheid er te allen tijde aan bloot staan, en kon ze van geen verweermiddel zeker zijn. Maar het mechanisme van deze werkingen is te doorzien. De heerschappij van de leugen betekent niet, dat alles wat gezegd wordt, onwaarheid is. Door het ene naar voren te brengen en het andere weg te laten krijgt het geheel het karakter van onwaarheid. Dit kan en zal dikwijls bij degene die het zegt, gepaard gaan met de overtuiging van zijn waarheid als geheel. Voor ieder geldt, dat zijn mededelingen geen objektieve, zakelijke alzijdige waarheid zijn, maar alleen subjektieve waarheid, een gekleurd, persoonlijk beeld van de realiteit. Doordat al deze subjektieve, persoonlijke en dus onvolledige, gedeeltelijk juiste voorstellingen elkaar aanvullen, controleren en kritiseren, dus ook tot een zekere mate van zelfkritiek dwingen, ontstaat het geheel, dat wij als objektieve waarheid aanvaardden. Wordt echter deze controle opgeheven, wordt kritiek onmogelijk gemaakt en slechts één opvatting geduld en verkondigd, dan verdwijnt de mogelijkheid om tot objektieve waarheid te komen. De heerschappij van de leugen berust wezenlijk op de onderdrukking van het vrije woord.

Wreedheid in handelen gaat dikwijls vergezeld van vurige toewijding aan nieuwe beginselen, geprikkeld door onmacht om de anderen snel genoeg daarvoor te winnen, de anders bestaande noodzakelijkheid van geduldige propaganda wordt nu opgeheven door de diktatuurmacht van de enkelen over de velen; deze macht van willekeur is het, met daarachter de vrees te zullen verliezen, die steeds meer tot daden van wreedheid drijft. Zal in de strijd der komende tijden, van klassen en volken, deze barbaarse vorm tegengegaan worden, dan zijn dit de dingen, die verhinderd moeten worden: de diktatuurmacht van een kleine groep of partij en de onderdrukking of beperking van het vrije woord.

De stormwind, die over de wereld gaat, heeft nieuwe problemen en nieuwe oplossingen omhoog gewoeld. Naast de geestelijke verwoesting heeft hij ook geestelijke vernieuwing gebracht, nieuwe gedachten over economische en maatschappelijke organisatie, maar daaronder bovenal over nieuwe vormen van onderdrukking, heerschappij en uitbuiting. Ook voor het kapitalisme zullen deze lessen niet vruchteloos voorbij gaan; taaiër zal zijn strijd door gebruikmaking van deze nieuwe methoden zijn. Daar tegenover zal in de arbeiders sterker dan te voren het besef wakker worden, hoezeer hun bevrijding aan de tegengestelde factoren gebonden is. Zij hebben nu aan den lijve gevoeld, hoezeer de georganiseerde leugen hen belet om tot het eenvoudigste nodige inzicht te komen; hoe de georganiseerde gewelddadigheid hun organisatie onmogelijk maakt. Sterker dan ooit moet in hen de wil en de kracht opgroeien, zich de poort tot het erkennen der waarheid open te houden door tegen elke poging tot belemmering de vrijheid van het woord door te zetten; en zich de weg van sterke klasseorganisatie open te houden door elke gewelddadige onderdrukking onder welke mooie schijn of leuze ook, als in strijd met de diepste behoeften van hun klassestrijd af te wijzen en af te weren.

De arbeidersbeweging is in deze tweede wereldoorlog tot een nog veel dieper peil gezonken dan in de eerste. Toen openbaarde zich haar zwakheid in tegenstelling met vroegere schijn en vroeger pralen daarin, dat zij zich liet meeslepen, dat zij met eigen wil de bourgeoisie volgde en tot handlanger van het nationalisme werd. En dit bepaalde ook, wat de volgende twintig jaren brachten: naast enkele goede stakingen schijnstrijd, ijdele praat, partij-intrige. Nu, in deze oorlog, had de arbeidersklasse geen eigen wil meer om al of niet de bourgeoisie te volgen; ze was al ingelijfd in het geheel van „het volk”. Waar zij, met alle anderen, als gelijkmatige, willoze massa heen en weer geschoven wordt over fabrieken en bedrijven, en geuniformeerd en gedruild naar de fronten gekommandeerd, is alle wezen van de vroegere arbeidersklasse vervaagd en opgelost. De arbeiders hebben hun klasse verloren, ze bestaan niet meer

als klasse, het klassegevoel is weggespoeld in de algehele geestelijke onderwerping van alle klassen onder de ideologie van het kapitaal. De diktatuur heeft zelfs de termen van de oude klassestrijd: socialisme, kapitalisme, gemeenschap, geannexeerd.

Dit geldt speciaal voor Midden-Europa. Daar zal een nieuwe arbeidersklasse moeten ontstaan. In de Westelijke landen is genoeg oud klassegevoel overgebleven, hoewel met oude organisatievormen en tradities bezwaard, om bij de omschakeling van de oorlogsindustrie tot een nieuwe opbloei van vredesproductie snel tot strijd, maar eerst nog in oude vormen, te leiden. Daar zal alleen, in verdere ontwikkeling, omstelling tot nieuwe klassedoeleinden nodig zijn. Waar echter jarenlang de diktatuur geheerst heeft en door buitenlandse oorlogsmacht vernietigd is, zal zich onder nieuwe omstandigheden van druk en uitbuiting de arbeidersklasse nieuw moeten vormen. Daar groeit een jonger geslacht op, voor wie de oude namen en leuzen niet meer de oude gevoelswaarde hebben. Wel zal het onder de druk van vreemde kapitaalmacht moeilijker zijn, het klassegevoel zuiver te houden van nationale bijmengselen. Maar de ineensstorting van alle oude tradities opent de geest in hoger mate voor de direkte inwerking van de nieuwe werkelijkheden. Elke leer of leuze of doel zal dan niet meer op de nominale klankwaarde, maar op de reële inhoudswaarde geschat worden.

Machtiger dan ooit zal zich na de oorlog het kapitalisme verheffen. Maar sterker zal daar tegenover, langzamer of sneller, de strijd van de arbeidende massa's opkomen. Het kan niet uitblijven, dat daarbij de arbeiders zullen pogen meesterschap over de bedrijven, macht over de produktie, zeggingschap over de maatschappij, over hun eigen leven te winnen. De gedachte van radenorganisatie zal dan postvatten in hun hoofden, de praktijk van radenorganisatie zal beginnen hun handelen te vervullen. Zo zullen zij uit de afgrond van machteloosheid oprijzen tot nieuwe machtontplooiing. Een nieuwe tijd breekt na de oorlog aan; niet van rust en vrede, maar van opbouwende klassestrijd.

